

РЕЦЕНЗИЯ

от Георги Иванов Митов, доктор на юридическите науки, доцент в Юридическия факултет на Софийски университет „Св. Климент Охридски“

на дисертационния труд на Боян Георгиев Бележков на тема „Особени правила на първоинстанционното съдебно заседание за разглеждане на дела за престъпления, извършени от непълнолетни“

за присъждане на научната степен „Доктор“

в област на висшето образование: 3. Социални, стопански и правни науки
професионално направление: 3.6. Право
научна специалност Наказателнопроцесуално право

Уважаеми членове на научното жури,

Със заповед № РД 38-604/25.09.2017 г. на Ректора на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ съм определен за член на научното жури за защита на дисертационния труд на Боян Георгиев Бележков на тема „Особени правила на първоинстанционното съдебно заседание за разглеждане на дела за престъпления, извършени от непълнолетни“.

На първото заседание на Научното жури ми е възложено да изготвя рецензия за дисертационния труд.

I. Данни за дисертанта

Дисертантът Боян Георгиев Бележков завършва през 2011 г. Юридическия факултет на Университета за национално и световно стопанство и получава магистърска степен по право. През 2015 г. завършва магистратура по социална и юридическа психология във Философския факултет на Софийския университет „Св. Климент Охридски“.

Работил е като юрисконсулт в Общинска администрация – Разлог.

От 1 октомври 2014 г. е зачислен като редовен докторант по Наказателнопроцесуално право в катедрата по Наказателноправни науки на Юридическия факултет на Софийския университет „Св. Климент Охридски“, като от 15 юни 2015 г. докторантурата е трансформирана в задочна.

От 15 юни 2015 г. Боян Бележков е избран за асистент по Наказателнопроцесуално право в катедрата по Наказателноправни науки на Юридическия факултет на Софийския университет „Св. Климент Охридски“.

II. Данни за дисертационния труд

1. Дисертацията е в обем от 231 страници и се състои от увод, три глави, включващи отделни раздели, заключение и списък на използваната литература.

Справката за литературните източници съдържа 87 заглавия. Бележките под линия са общо 289 на брой.

2. Представеният автореферат е в обем от 23 страници. Справката за приносите обективно отразяват съдържанието на труда и основните научни постижения.

Авторефератът отговаря на всички нормативни изисквания и коректно отразява съдържанието на дисертационния труд като очертава целта, предмета, задачите и обхвата на изследването, използваната методологията, практическата значимост на изследването и постигнатите резултатите.

Авторът има шест публикации по темата на дисертацията.

3. Изложението в реферирания труд е структурирано правилно, но в някои части е получен дисбаланс и стремеж към „трупане“ на раздели (например раздел първи от глава втора – Общи бележки, който се състои само от две страници). Независимо от това, излагането на резултатите от изследването показва уменията на автора за обосноваване на тезите си и

аргументираната им защита в последователна и логична връзка чрез преход от общото към частното в разглежданата материя.

3.1. В увода дисертантът обосновава актуалността на изследването с липсата на цялостно изследване в правната литература за процесуалните проблеми на особените правила за разглеждане на делата за престъпления, извършени от непълнолетни (глава тридесета на НПК), множеството международни актове, уреждащи засилената защита на непълнолетните, и противоречивата съдебна практика по тази категория дела, която поставя много интересни теоретични и практически въпроси. В него авторът формулира научните задачи и цели пред разработката, използваните методи и очакваните резултати.

3.2. Глава първа на дисертацията е посветена на особеностите в процесуалното положение на някои от участниците по делата за престъпления, извършени от непълнолетни.

а) В раздел първи са разгледани спецификите при участието на защитника по тази категория дела – кои лица могат да бъдат защитници в наказателното производство, упълномощаването на защитник, отказът от защитник и замяната му с друг, участието на резервен защитник при обвинение за тежко престъпление и други.

Като приносен момент може да се посочи задълбоченият анализ на международните актове и аргументацията на необходимостта от промени в НПК, с които да се уреди компетентност на държавните органи относно възможността да отказват на низходящи или възходящи роднини или на съпруга на непълнолетния да участват в производството при наличието на данни или доказателства, че това не е в интерес на обвиняемия.

Полезно за практиката е разработването и аргументирането на тезата за самостоятелно право на непълнолетното лице да упълномощава и избира лицето, което да защитава неговите права и законни интереси в хода на

наказателното производство, независимо от липсата на пълна гражданска дееспособност.

б) Раздел втори е посветен на два специфични участника в наказателното производство по тази категория дела – педагогът и психологът. На основата на анализ на редица международноправни актове се обосновава необходимостта от промени в действащата уредба на чл. 388 НПК като се аргументира тезата за тяхното участие във всички процесуални действия, в които участва непълнолетния, по преценка на решаващия орган. Подкрепа заслужава и предложението за участието им и на досъдебното производство като гаранция за по-пълноценно реализиране на правото на защита на непълнолетния обвиняем.

в) Особено място в труда е отделено на родителите или попечителите като специфични участници по наказателните дела за престъпления, извършени от непълнолетни (раздел трети). В съответствие с международните актове за защита на правата на непълнолетните е изведена новата роля на родителите при участието им в производството – осигуряване на психологическа и морална подкрепа, като допълнение към господстващото разбиране, че чрез участието си те съдействат за изясняване на всички обстоятелства по делото, отнасящи се до обвинението и личността на подсъдимия.

С практическа насоченост са направените анализи на действащата правна уредба в НПК и съпоставянето и с международните актове в търсенето на разрешение на възникнали в практиката въпроси, свързани със съвместяването на процесуални качества (родител – защитник, родител – свидетел, родител – граждански ответник), процесуалните нарушения при участието на родителите и попечителите и изясняването на категорията родители и попечители при особени хипотези (разведени родители, настанени непълнолетни в специализирани институции, встъпил в брак непълнолетен и други).

Приносен момент носи предложението за недопускане до участие, съответно отстраняване, на родители или попечители с „противоречиви интереси” с непълнолетен обвиняем, както и въвеждането на фигурата на „довереното лице“ (друго подходящо пълнолетно лице, различно от родителите и попечителите, което се ползва с доверието на непълнолетния).

3.3. В глава втора е разгледано специфичното проявление на особени правила в стадия на Подготвителните действия за разглеждане в съдебно заседание на първа инстанция на дела за престъпления, извършени от непълнолетни.

а) В първия раздел, озаглавен Общи положения, дисертантът изследва значението на добрата предварителна подготовка на съдебното заседание с оглед възпитателното въздействие и избягването на неблагоприятното влияние на процеса върху непълнолетните подсъдими. С оглед на цялостното изложение в труда този раздел е напълно излишен. Той не откроява никакви общи положения в този стадий, специфични за тази категория дела. Добрата предварителна подготовка на всяко дело е условие за изпълнението на целите и задачите, които стоят пред него, както и добрата предварителна подготовка не включва само такава за Подготвителните действия за разглеждане на делото в съдебно заседание, а се отнася за цялото наказателно производство.

б) Раздел втори е посветен на специфичното, за тази категория дела, правомощие на съдията-докладчик да освободи от наказателна отговорност обвиняемия и да изпрати делото на компетентната местна комисия за борба с противообществени прояви на малолетни и непълнолетни за налагане на възпитателна мярка. Основателна е направената критика за липсата на компетентност на съдията-докладчик да налага възпитателна мярка по Закона за борба с противообществените прояви на малолетни и непълнолетни (ЗБППМН) в тази хипотеза.

в) Третият раздел на тази глава разкрива особеностите в правомощията на съдията-докладчик при подготвителните действия за разглеждане на

делото в съдебно заседание. Неудачно е авторовото виждане за извеждане в самостоятелен раздел (раздел втори) на правомощие на съдията-докладчик да освободи от наказателна отговорност обвиняемия и да изпрати делото на компетентната местна комисия за борба с противообществени прояви на малолетни и непълнолетни за налагане на възпитателна мярка, извън особеностите в неговите правомощия в този стадий (раздел трети). Отделно от това, въпросите за приложението на принципа на публичност и състава на съда и изискванията към съдиите и съдебните заседатели е нелогично да бъдат в тази глава – те се отнасят до съдебното заседание на първа инстанция и мястото им е в следващата глава.

3.4. Глава трета е насочена към изясняване на специфичните моменти при приложението на Особени правила за разглеждане на делата за престъпления, извършени от непълнолетни, в съдебното заседание пред първоинстанционния съд. Особеностите са разгледани поотделно в петте етапа на съдебното заседание.

а) В първия раздел дисертантът разглежда специфичното проявление на Особените правила при действията по даване ход на делото. Очертани са особеностите при отделните действия в този етап по тази категория дела. Акцентирано е върху особеностите при разясняване от председателя на състава на правата на отделните участниците с оглед на социална и житейска незрялост на непълнолетния и специфичните участници в производството (родители и попечители, педагог или психолог).

Правилно е предложението за отпадане на задължителното участие на прокурора по тази категория дела, когато производството е за престъпление от частен характер.

б) Централно място в изследването (което е видно и от обема – около 60 страници) заемат специфичните особености при провеждане на съдебното следствие по дела за престъпления, извършени от непълнолетни (раздел втори).

Трудно може да бъде споделено авторовото виждане за прочитане по тези категория дела на обвинителния акт в цялост. Това няма да допринесе за правилното разбиране на обвинението от непълнолетния, която е основна цел на това предложение, и отделно то не съответства на законовия регламент – чл. 276, ал. 1 НПК предвижда да се чете само заключителната му част. Това е в унисон и с предложението на дисертанта за по-подробно разясняване от председателя на състава на обвинението след въпроса по чл. 276, ал. 3 НПК дали е разбрал обвинението.

Познавателно значение има изследването на практиката в някои държави за специален ред при провеждането на разпита на непълнолетния, т. нар. „сини стаи“ и практиката в Република България. Полезно за практиката са изложените методически и тактически специфики за подготовката и провеждането на разпита, съобразени с възрастовата и социална незрялост на разпитвания. Приносен момент има изясняването на понятието за „най-добрия интерес на детето“ и спецификата му за непълнолетните лица.

Подкрепа заслужава предложението за законово уреждане на възможността за разпит на свидетел в отсъствието на непълнолетния подсъдим и за отстраняване от съдебната зала ненавършилия пълнолетие подсъдим когато се установи, че съдопроизводствените действия, които предстои да се извършат, ще окажат отрицателно въздействие върху личността му.

С приносен характер е изследването, свързано с разширения предмет на доказване относно личността на непълнолетния. Удачни са предложенията на дисертанта за включване в кръга на въпросите за отношението на родителите или попечителите към възпитанието, конкретните грижи и контрол, техните възпитателни умения и родителски капацитет, както и събиране на информация за интереси, хобита, любими филми, игри, приятелска среда, способствали за формирането на отклоняващо се поведение на непълнолетния.

в) В трети раздел са открити особеностите при провеждането на съдебните прения и ролята на всяка от страните по тази категория дела и особеното място на анализа на доказателствения материал за наличието на предпоставките, посочени в чл. 61 НК и възможността на подсъдимия да се наложи възпитателна мярка по реда на ЗБППМН. Подчертано е важното значение за непълнолетния подсъдим да разбира естеството на тези действия с оглед на ефективното осъществяване на правото му на защита.

Оригинално, но и доста спорно с оглед на тяхната роля и статут в наказателното производство, е предложението родителите или попечителя на ненавършили пълнолетие подсъдим да участват в съдебните прения.

г) При постановяването на присъдата (раздел четвърти) са разкрити отликите в сравнение с общата наказателна процедура, главно свързани с правомощието на първоинстанционния съд след преценката, че извършеното от непълнолетния деяние е резултат от увлечение и лекомислие, да го признае за виновен, но да го освободи от наказателна отговорност и да му наложи възпитателна мярка по реда на ЗБППМН.

На основата на анализа на съдебната практика за дискуссионната възможност съдът, на основание чл. 301, ал. 1, т. 4 НПК, при наличието на предпоставките по чл. 78а, ал. 6 НК, да освободи от наказателна отговорност непълнолетния и да му наложи административно наказание, е обосновано предложение *de lege ferenda* за законодателно решаване на практическите проблеми във връзка с това правомощие по отношение на непълнолетните подсъдими.

3.5. В заключението накратко са обобщени направените изводи в научното изследване и постигнатите резултати в изпълнение на поставените задачи в увода на дисертационния труд.

III. Научни приноси

В автореферата дисертантът сочи 26 по-съществени приноса, които подкрепям изцяло.

Редом с посочените по-горе в анализа на съдържанието на дисертацията конкретни приносни моменти могат да се посочат допълнително и някои обобщени научни достойнства и приноси, по-значимите от които са:

1. Трудът представлява задълбочено и цялостно наказателнопроцесуално изследване на проявлението в първоинстанционното производство на особените правила за разглеждане на дела за престъпления, извършени от непълнолетни. На основата на анализ на международните актове за детско правосъдие, българското законодателство и съдебна практика на Върховния касационен съд на Република България и Европейския съд по правата на човека авторът разкрива и анализира основните слабости и недостатъци на нормативното регулиране на тази материя, като предлага и удачни предложения за тяхното решаване.

Специфичен ракурс на изследването придава умелото и балансирано съпоставяне на международната уредба за защита правата на непълнолетните в наказателното производство и българската правна уредба, което може да се посочи като самостоятелен приносен момент.

2. Принос в доктрината, който има и практическо значение, е задълбоченото изясняване на процесуалното положение на специфичните участниците по тези дела – психолог, педагог родители или попечителя, както и особеностите в дейността на защитника.

Подкрепа заслужава предложението за специализация на ръководнорешаващия орган в двете фази на наказателното производство и специалната подготовка на адвокатите по тази категория дела като гаранция за по-ефективно защитаване на правата и законните интереси на непълнолетния обвиняем. Удачно е и предложението за по-широко участие

на педагога и психолога и в други действия (не само в разпита) при разглеждането на делата.

3. Полезно е изследването на особеностите при проявлението на принципа на публичност по делата за престъпления, извършени от непълнолетни и формулираните на тази база предложения за усъвършенстване на законодателството.

Приносен момент е разработването на въпросите за изискванията към състава на съда и отделно към съдиите и съдебните заседатели, които участват в тези дела. Направените предложения *de lege ferenda* ще допринесат за привеждането на българското законодателство с изискванията на международните актове.

Подкрепа заслужава и направения обоснован и изграден на основата на обективни критерии (статистически и емпирични данни) извод за решаването на съществуващата в последните години дилема специализирани съдилища за непълнолетни или специализация на отделни магистрати, като по-целесъобразно и удачно решение е в полза на втората възможност.

4. Изключително полезно за практиката е детайлното проследяване на предварителната подготовка на съдебния състав и провеждането на отделните действия по време на съдебното заседание на първа инстанция. Това е позволило на дисертанта да открие проблемните зони и нормативния дефицит в правната уредба като предложи удачни решения на възникващите проблеми в практиката, както и да формулира и предложения за бъдещи промени в НПК.

5. Методологичният инструментариум в изследването е богат и включва умело използване на различни методи – правно-догматичен, исторически, сравнителноправен, системен и структурно-функционален и други, които позволяват да се навлезе в дълбочина в разглежданата проблематика.

Дисертационният труд показва по убедителен начин задълбочено познаване от дисертанта на българската и чужда процесуална теорията и съдебната практика.

Работата е четивна, структурирана и това я прави лесна за ползване. Написана е на точен юридически език. Поддържаните становища са обосновани и изразяват авторската позиция. Коректно са цитирани библиографските източници. Полемиката е коректна и аргументирана и показва уменията на автора за отстояване на научни тези.

IV. Заключение

Въз основа на изложеното считам, че представеният дисертационен труд на Боян Георгиев Бележков на тема „Особени правила на първоинстанционното съдебно заседание за разглеждане на дела за престъпления, извършени от непълнолетни“ отговоря на всички изисквания на Закона за развитие на академичния състав в Република България, Правилника за приложението му и Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в СУ „Св. Климент Охридски“. Съчинението съдържа научни и научно-приложни резултати, които представляват оригинален принос, разкрива задълбочените теоретични знания на автора по специалността, както и способностите му за самостоятелни научни изследвания и творчески подход към проблематиката, включена в предмета на изследване.

Затова давам своята положителна оценка и убедено предлагам на почитаемото научно жури да вземе решение за присъждането на Боян Георгиев Бележков на образователната и научна степен „доктор по право“.

София
10.10.2017 г.

Рецензент:
доц. д-р Георги Митов